

Emine aykara

ARKEOLOJİNİN DELİKANLISI

MUHİBBE DARGA

Emine aykara
ARKEOLOJİNİN DELİKANLISI
MUHİBBE DARGA

Can Yayınları: 1695
Yaşam: 111

© Emine Çaykara, 2007
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2007

1. basım: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002
Can Yayınları'nda genişletilmiş 1. basım: Aralık 2007

Yayına Hazırlayan: Faruk Duman

Kapak ve Kitap Tasarımı: Erkal Yavi
Dizgi: Hayriye Kaymaz
Düzeltili: Ş. Asaf Taneri

Kapak: Muhibbe Darga, Karatepe
kabartmalarının önünde, 1952 (Fotoğraf: C.W. Ceram)

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Şefik Matbaası
ISBN 978-975-07-0902-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DADİTİM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Emine aykara
ARKEOLOJİNİN DELİKANLISI
MUHİBBE DARGA

SÖYLEŞİ

CAN YAYINLARI

Emine aykara, 1964 İstanbul doğumlu. 1986 yılında İstanbul Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun oldu. İstanbul ve Orta Anadolu'da kültürel turlarda Fransızca turist rehberliği yaptı, *Kölelik ve Eski Mısır* ve *Ben Jane Tarzan'ı Arıyor* adlı kitapları çevirdi. 1993 yılından 2000 yılına kadar Panorama, Turkuaz ve Tempo dergilerinde gazetecilik, editörlük ve yayın kurulu üyeliği yaptı, farklı dergilerde İstanbul tarihi ve mekânları üzerine yazılar yazdı. 2001'de *Melek Annem ve Ben* adlı romanı, *Türk Aynıştayını – Oktay Sinanoğlu Kitabı* adlı nehir söyleşi ve *İnsanın En Güzel Tarihi* adlı çeviri kitabı yayınlandı. 2002-2004 yılları arasında Sealife Dergisi'nin yayın yönetmenliğini, *Picasso'nun Sofrası* kitabının çevirmenliğini yaptı, İstanbullu dergisinin yaratıcı ekibinde yer alarak yayın yönetmenliğini paylaştı. 2005 yılında İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Girişim Grubu, Yürütme ve Danışma Kurulu koordinatörlüğünü ve *Türkiye'nin Süpermarkaları* kitabının editörlüğünü yaptı. Aynı yıl *Tarihçilerin Kutbu – Halil İnalçık Kitabı* yayınlandı. 2007 yılında İngilizce ve Türkçe yayınlanan *Emanet Gölge – 1915 Yeni Zelande'dan Gelibolu'ya* (The Entrusted Shadow – From New Zealand to Gallipoli, 1915) kitabı çıktı.

Emine aykara'nın internet adresi:
www.eminecaykara.com

Ayşenur'a

İÇİNDEKİLER

Gizli Misyoner	11
Aşkın Adı: Arkeoloji.....	15
Darugazade Mehmet Emin Bey'in Torunu: A. Muhibbe.....	33
Hocaların Hocalarıyla	67
Karatepe Karatepe	89
Ah! Annelik!.....	115
Yaşamaya Direnmek: Üniversite.....	143
Kongreler, Kitaplar, Partiler	177
Şemsiyetepe, Şarhöyük	211
İlmin Yarısı: Aşk.....	245
Yaşamöyküsü	279
Yayınları	285
Kısaltmalar Listesi.....	291
Belgeler	295
Albüm	323
Ad Dizini	361

GİZLİ MİSYONER

Aramızda epey yaş farkı vardı, ama ben bunu hiç mi hiç hissetmedim. İçinden çıktığı dönemin güzelliklerini, değerlerini taşıırken bugün olan biten hiçbir şeyi kaçırmamaya o kadar kararlıydı ki! Pırıl pırıl parlayan gözleri hayata odaklanmıştı; yaşam her ne olursa olsun tadına doyumaz tatlarla doluydu, öğrenecek ne çok şey vardı... Mücadele bitmemeli, kendimizi sevmeli ve işimize, tutkularımıza, elbette ki sevdiğimizimize sarılmalydık. Arkeoloji aşkı, misyoner ruhu o kadar güçlüydü ki...

Tüm sağlam ilişkilerde olduğu gibi önce biraz mesafeliydik ve hafif gerilimle yola koyulduk, birbirimizi tanıdıktan ve birbirimize güvindikten sonra yeni ve son derece keyifli bir kapı açıldı önümüze... O kapının arkasında her şeyi konuşabildiğiniz bir dost vardı artık. Yaşam enerjisi, disiplini tek kelimeyle müthişti!.. Ben arkadaşlarımla onu tanıması için çırpınmaya başladım. Elinizde tuttuğunuz kitap nedeniyle henüz gerçekleştiremesek de birlikte bir akşam bir lokantaya ya da bir gece kulübüne gitme, ekim ayında Mardin'i keşfetme planları yaptık. Ah yaydığı o enerji! Bağlanmamanız ve peşinden sürüklenmemeniz imkânsızdı!..

Prof. Muhibbe Darga, 1982-1986 yılları arasında İÜ Edebiyat Fakültesi Klasik Arkeoloji Bölümü'nde okurken iki yıl boyunca hocam olmuş ve zorunlu değil de seçmeli olan Hitit Mühürçülük Sanatı derslerine devam etmişim. 1980 sonrası bozulmuş eğitimden payını almaya çalışan zavallı ve meraklı bir öğrenciydim ve bu dersi seçmemde, dersin hocası olarak onun adını görmem etkili olmuştu; iki yıl gibi kısa bir sürede sadece mühürlerle Hititler'i öğrenmemin mümkün olmadığını biliyordum. Ağzıma bir parça bal çalmak istemişim sadece. Ağzıma bir parmak bal çalarken onu yorduğumu söyleşi sırasında öğrendim. Böylece koca sınıfta mümkün olabildiğince bir hoca-öğrenci ilişkisi kurduk. Amfiye adımını attığı anda farklılığıyla öğrencileri kendine çeken şık ve bakımlı hocamız, nev-i şahsına münhasır her insan gibi sürüden farklı, kendi akıl süzgecinden geçmeyeni aktarmayan, ezberden nefret eden biriydi, bunu hatırlıyorum. Çıt çıkarmadan dinletirdi kendini... Kapıdan adımını attığı anda gözlerindeki ışık çoktan bize nüfuz etmiş olur, en ilgisiz olanlarımızı dahi bir şekilde konuya bağlamış halde de sınıfı terk ederdi.

Aradan yıllar geçti, arkeoloji okuyan çoğu öğrenci gibi başka yollara saptım,

kendisiyle her karşılaşmada beni hatırladı ve sohbetini esirgemedi. Sadece çocuğunun değil pek çok kişinin annesi olabilecek kadar yüreği zengin, sevmeyi bilen – Arapça’dan gelen Muhibbe adı, seven, sohbeti güçlü demek, acaba tesadüf mü?– insanlardandı.

Ve “Nehir Söyleşileri” dizisinde yer alacak “Muhibbe Darga Kitabı” için, Ağustos 2001’den itibaren, haftada iki kez evine gitmeye başladım.

Evine giderken her seferinde yeni bir heyecanla zili çaldım, her seferinde kapıda güler yüzle karşılandım. İçerideki klasik sahneler şöyleydi; vazoda muhakkak güzel çiçekler... O çiçeklerin hikâyeleri... Balkonda, gördükleri ilgiden coşmuş rengârenk diğerleri –İngilizler böyle insanlara “Yeşil Parmak” ya da “Yeşil El” dermiş– ve elbette onların da hikâyeleri... İçeride, kütüphanede sürekli başvurulmuş birbirinden değerli kitaplar; duvarlarda hayal gücüne değer verdiğini belli eden birbirinden hoş tablolar; masada mutlaka zarif çay ya da kahve takımı... Hayat yeterince tekdüze değil mi? Ve onu güzelleştiren biz değil miyiz? Usulüne ve estetiğe uygun yerleştirilmiş yiyeceklerle, söyleşi sonrasında keyif anları, içinize güzel duygular yerleştiren bir tablo ya da bir film karesi kadar etkileyiciydi... Söyleşilerin en “popüler” bölümleri de zaten o sırada masanın bir kenarına yerleştirilen teybin içindeki kasetlere kaydedildi.

En çarpıcı anlardan biri: Bir gün kendisini heyecan içinde filolojik metinler arasında kaybolmuş buldum; dikine, ilginç biçimi olan koca bir kitabı inceliyor ve notalarını kontrol ediyordu. Bir süre sonra anladım ki Kuzey Suriye’deki bir Hurri kentini Efes’e bağlamak isteyen birine yardımcı olmaya çalışıyor, özetle tarihin izini sürüyordu. Coşkusu izlemek doğrusu çok hoştu... Bir süre sonra bu sahneler beni şaşırtmamaya başladı; mesleğine dört elle sarılanlara yardım etmeyi seven, işini son derece titizlikle yapan, hocalığını tevazuyla sürdüren özel insanlardandı.

Bazı insanlar vardır, onlar artık “olmuşlardır”, kendilerini bir noktaya yerleştirir ve çevrelerine o noktadan bakarlar. Halbuki Muhibbe Darga’da bir kere daha gördüm ki yaptığımız her işe araştırmacı, heyecanlı, meraklı amatör ruhu kattığımız oranda “oluş”umuzu sağlamlaştırıyoruz, aksi takdirde özünde tembel, egosu şişmiş, ama içi o kadar da tok olmayan insanlara dönüşüyoruz.

Şu cümleleri ondan çok sık duydum: “Benim hayatımda kitap yapılacak ne var?” “Benden önemli insanlar var, neden beni seçtiler?” “İlginç mi benim hayatım, bana tüm bunlar çok olağan geliyor!..” Cevaplarım eminim ki onu pek tatmin etmedi. İmparatorluk döneminin çocuğuydu, köklü bir aileden geliyordu, kalabalık bir ailede, Darugazade Mehmet Emin Bey Köşkü’nde büyümüştü. Osmanlı’nın son dönemi, cumhuriyet yılları, İkinci Dünya Savaşı’nın yansıması, arkeoloji dünyası, Hititoloji, filoloji, tüm dünya için çığır açan meşhur Karatepe’nin keşfi, 1960’lar, üniversite yaşamı, 1980’ler ve elbette ki tüm bunların başrol oyuncusu ve anlatıcısı Muhibbe Darga ne kadar ilginç de olsa, o tüm bunları doğallıkla karşılıyordu. Hayatının kitap yapılmasını istemeyen ender insanlardandı...

Arkeoloji açısından çok ama çok zengin, bu alanın bir o kadar da az ilgi gördü-

ğü Türkiye’de uzun yıllar hocalık yapmış, kazılara katılmış ve yönetmiş, bilgisini herkese aktarmak için kitaplar yazmıştı... Arkeoloji bilinci, sevgisi, merakı oluşsun diye... Bir misyonerdi aslında. Gizli misyoner. Hiç şüpheniz olmasın: Misyonerliği söyleşiler sırasında da devam etti. Sürekli kütüphanesinden beni eğitmek için kitaplar çıkardı, hayran olduğu kabartmaları, heykelleri, efsaneleri benimle paylaştı ve Hititlerin dünyasına götürdü. Ve bitirmekte olduğu Kraliçe Hatşepsut’un hayatı vesilesiyle Mısır tarihine de girmemi sağladı.

Arkeologlar, başından bir sürü olay geçmiş, yanmış, yıkılmış uygarlıkların ve de en önemlisi insanın izini sürerler. Sessiz ve derinden yaptıkları bu çok önemli araştırmaları bilim dünyasına sunarlar ki, bilgiler paylaşılsın, eklenerek çoğalsın. Aralarından bazıları, –ki Muhibbe Darga başta geliyor– bu bilgilerin daha geniş kitlelere duyurulması ve bir bilinç oluşması için herkesin anlayabileceği dilde kitaplar yazarlar. Ne kadar titiz çalışsalar, ne kadar önemli işler yapsalar da kahramanlıkları gizlidir; bir avuç insan tanır onları... Sadece bir örnek bile okyanusta parlayan ışıklara benzediklerini göstermeye yeter: Türkiye’de hakkında bilimsel araştırmalar yapılan “yaklaşık” yirmi bin arkeolojik alan var. Bunlardan yalnızca yaklaşık üç bini tescilli. Geriye kalanların resmi olarak kaydı yok! Oysa bu sayı, örneğin Macaristan’da altmış bin!.. Yani hemen her kasabasında tarih yatan Türkiye’de kültürel mirasa resmi olarak hakkıyla sahip çıkılmadığı bu rakamlarla kanıtlanıyor; sahip çıkanların nasıl mucizevi işler başardığı da...

Bir kazıda bulunmuş, mavisi bambaşka bir çanak hayal edin... ya da mimarisi özel bir yapıyı... eşsiz bir elyazmasını gözünüzün önüne getirmeye çalışın. Dönemleri için benzersiz bu özel eserlere, arkeologlar, sanat tarihçileri “ünik” derler. “Ünik”... yani yegâne, eşi benzeri olmayan... Kelimelerin anlatmakta yetersiz kaldığı, ancak tanırsanız farklarını fark edeceğiniz insanlar da vardır ki, onlar da “ünik”tir. Sanırım ben böyle bir insan tanıdım.

Emine Çaykara
Haziran 2002

..... *Askun Adı: Arkeoloji*

*Senelerden beri
bu işlerin içindeyim, arkeolojisiz
yaşayabileceğimi düşünmüyorum.
Bu işi ne kadar çok sevdiğime
kendim bile şaşıyorum.
İkinci deri ya, zaman zaman
ailemi bile ihmal ettim.
Ben hep hesap yapardım;
yüzde 49 arkeoloji, yüzde 51 ailem
diye... Zaman zaman yüzde 49 aile,
yüzde 51 arkeoloji gitti.*

— *Aptalca bir soru, özellikle hayatını arkeolojiye adanmış biri için, ama yine de soracağım: Arkeoloji sizin için ne ifade ediyor? Niye seviyorsunuz?*

— Arkeoloji, benim bütün hayatımı ifade ediyor. Vazgeçilmez bir tutku benim için, insanı araştırmayı seviyorum diye çok kısaca özetlenebilir. Zaten çocukluğumdan beri oldukça bilinçliydim, daha evvel de arkeoloji bilgim vardı, öncelikle ailemle gezdiğim yerler belleğime damgalanmıştı; çocukken sıcak bir ekim günü Atina'yı ve bütün o akropolü gezmemiz, sonra o Pompei... Çocukluk yıllarımda Louvre'u, Samotrake Nike'sini, Milo Venüs'ünü görmem, babamın bana açıklamalar yapması... Louvre'daki, "Amis du Louvre" (Louvre Dostları) listesinde Sultan Mahmud'un adını da, Assos tapınağının metoplarını da (frizi belirlemek için kullanılan mermer levhalar) babam gösterdi bana, Sultan II. Mahmud'un "hibe"si, bu da bizden gitme diye... Mısır salonlarını gezmiştik, yani benim arkeoloji nosyonum vardı, tarihi de seviyordum.

— *Babanız Ahmet Sait Darga doktordu, ama sizi doktor olmanız için yönlendirmedi.*

— Ama ben tıbbi da aynı aşkla yapabiliyordum. İyi bir doktor, tabip, hekim olurum sanıyorum.

— *Babanız henüz çocukken size tarihi sevdirdi, sonra hocanız, ünlü Hititolog Helmuth Theodor Bossert, başka kapılar açtı, onunla birlikte bilim dünyasının Hititleri keşfinde çok önemli yeri olan Karatepe yollarında beraberiniz... Aynı zamanda ünlü arkeolog Prof. Arif Müfid Mansel ile bugünkü gençlerin hayal dahi edemeyeceği bir öğrencilik dönemi yaşadınız; kültür tarihçisi hocalarla Anadolu gezileri yaptınız...*

— Evet, önce babam, arkasından Bossert ve Arif Bey... Tabii, Bossert başta beni istemedi, hiç unutmuyorum, bana şunu sordu: "Senin babanın parası çok mu, baban çok zengin mi?" Ben de çekinerek fena değil, halimiz vaktimiz yerinde, dedim. Cevap olarak bana; "Biliyor musun, arkeoloji krallar mesleğidir. Hem de Almanca bilmiyorsun," dedi. O sırada Almanca bilmiyordum, Fransızcam vardı. Hakikaten İsveç, Danimarka kralları, prensleri hep arkeoloji, prehistorya yapmıştır. Japon mikadosu örneği de var. Bu iş, parasız olmaz. Evliya gibi Bahadır Bey (Alkım) olmasaydı acaba bu işi yapabilir miydim? Belki tarih hocası olurum. Babamın etkisiyle bu bölüme girdim, bir taraftan Mısırca, bir taraftan çivi yazısı şekilleri... Haftada altı saat Mısır, sekiz saat Hititçe grameri vardı. Sonra Arif Bey'in (Müfid Mansel) dersleri beni büyüledi. Ve o sekiz sömestr o kadar güzel geldi ki... Helenistik devirden başlasaydık belki bana çok güç gelecekti. Arkaik sanattan başladık Mansel'le. Üniversite tah-

silini çok severek yaptım, o gezilere büyük aşkla katıldım. Böylece Anadolu'yu keşfettim bu gezilerle...

– *Acıbadem'de bir köşkte büyümüştünüz oysa...*

– İstanbul'da, alafanga bir ailenin burjuva kızıydım ben. Doğru dürüst bakır eşyayı, kap kazağı bilmezdim, ama Louis XV eşyaları, Yıldız Porselenleri, Limoges'u gayet iyi bilirdim. Bossert, ilk keşif gezilerinde Kayseri'de Bakırcılar Çarşısı'na götürdüğü zaman kendimden geçtim; hem o insanların çalışmasına, hem dantel gibi işlenmiş bakır kapların güzelliğine... Hakikaten biz gittiğimizde –1945'lerde– çok güzel işçilik vardı; 20. yy. başı 19. yy. sonu eski bakırlar satılıyordu, Ermenice imzalar vardı üzerlerinde. Kayseri'de beylerin konaklarını gezdik, belki bugün yerinde yeller esiyor. O kalem işçiliğini, mimariyi, o geniş sofaları gördüğüm zaman büyülenmemenin imkânı yoktu. İşimi daha çok sevmeye başladım ve bu benim mesleğim, dedim. O kadar çok konuşuyor, evdekilere her şeyi o kadar anlatıyordum ki babam sıkılmaya başladı. Yeter bu kadar Hitit'ten, Mısır'dan bahsediyorsun, biraz da Roma döneminde konuşalım, derdi. Sofrada uzun uzun Roma tarihi sohbetlerimiz olurdu.

– *Sofrada Roma tarihi konuşan bir aile; Hitit'ten, Mısır'dan öğrendiklerini ailesiyle paylaşan bir genç kız; tüm bunlar büyük bir kazanç... Sizde Hititler baskın çıktı.*

– Evet alafrangaydık, ama şunu da belirtmeliyim; babamın da etkisiyle ben hep eşitlikçi oldum. Evde hizmetçiye bile biz yardımcı derdik, şimdiki gibi kabalık kesinlikle yoktu, herkese insanca muamele etmeyi gördük biz. Hatta lisede, üniversitede Yunan dönemini okurken köleler ve asiller ayırımına çok kızmıştım, Mısır'da da aynı şekilde. Kabul edemeyeceğim bir yaklaşım. Bende Hitit baskın çıktı tabii. Babam, bir gün bana, hiç unutmuyorum, "Hep Hitit, Hitit, yeter artık senin şu Gagamuşilerinden biraz da Roma tarihi konuşalım," dedi, o sırada Kargamışları anlatıyordum... Çok anlatırdım öğrendiklerimi. Sonra babam Latince de bildiği için bana harika Latince şiirler okurdu, böylece arkeolojiyi ikinci bir deri gibi benimsemiş oldum.

– *Ve Bossert'le, filolojiyi benimseyerek ilerlediniz. Filoloji, yani dilbilim ile arkeoloji, yani eskinin bilimi birbirinden ayrılmaz parçalar mıdır?*

– İkisi birbirinden ayrılmaz, hatta zorunludur birliktelikleri. Örneklerle anlatılabilir bu; mesela Hititologlar içinde en başarılısı, üstad Güterbock; hem filolog hem Hitit arkeolojisini çok iyi bilen, çok iyi değerlendiren bir bilgin... Yazılarını hem uzmanlar hem her aydın kişi okuyabilir.

– *Filoloji ile tarih de –ki arkeoloji de tarihin içinde– birlikte gidince güzel sonuçlar çıkıyor. Ki burada da dil bilinmiyorsa belli noktada kalınıyor. Yani filoloji çok önemli.*

– Tabii, çok önemli. İstanbul Üniversitesi'nde Bizans üzerine incelemeler yapanların Bizans dönemi Grekçesini bilmemelerine üzülüyorum. Aynı şekilde Osmanlı kültürüyle, sanatıyla, öz kültürümüzle ilgilenenlerin Osmanlıca'yı bilmeleri şart. Osmanlıca, sertifika ya da kredi doldurmak için yapılacak bir ders olmamalı... Bilimsel olarak ele alınmalı ve arşiv belgelerini okuyacak kadar öğrenilmeli.

– *Doğrudan kaynaklara inmek, bütünü doğruya yakın görmek, anlamak için... Sizin çalışmalarınızda da bu dikkat çekici; kültür tarihçisi olarak yaklaşımınız çok açık, ayrıca*

arkeolojiye bir sanat olarak bakıyorsunuz...

– Arkeolojiyi ben, sanat gibi algılıyorum. Tabii ki fevkalade müspet tarafları var, bunu kabul ediyorum, kimyayla beraber fizik çalışmaları, arkeometri bizi muazzam sonuçlara götürüyor. Neticede biz eski insanı daha iyi tanıyoruz. Daha iyi görüyoruz. Protohistorik kazı yaptığımda çıkan boyalı keramiği gördüğüm zaman da tamamen tabloya bakar gibi bakıyorum ben. O bakış açısını, hem aileden hem Arif Bey'den (Mansel) aldım.

– *Yazarken de sanatçı gibi yaklaşıyorsunuz... Senteze yönelik, kültür tarihçiliği dikkat çekiyor.*

– Zaten o heyecan ve bakış açısı olmazsa olmaz. Ayrıca kazı çevreyle beraber yapılır, yürütülür. Bu bilinçlenme bende çok erken başladı. Bossert, 1945'te bizi gezdirirken bize bakmayı öğretti. "Burada yalnız höyükleri gezip höyüğün üzerindeki malzemeyi toplamayacağız, Kayseri'de harika Selçuk eserleri var, bunları da gezeceksiniz," dedi ve gezdirdi. Kayseri'de Kululu Köyü'nde misafir edilmiştik, o mehtap hâlâ gözümün önünde... Tam bir pastoral senfoni; lacivert göğe sarı ay ışığı düşmüş... Burada Sultan Han'ı, kervansarayı gezdik; iç kısmını gösterdi, "Mescide, taş işçiliğine dikkat et," dedi, "böyle bir taş işçiliği Helenistik'ten aşağı mı, yarışır mı bunlar, Helenistik'ten de üstün," dedi. Kervansarayın mescit kısmı beni çok etkiledi. Bossert, aynı zamanda sanat tarihçisi olduğu için bize pek çok şey vermeye çalıştı. Anlattıkları gençliğimin de etkisiyle bir tür sanat tarihi enjeksiyonu oldu. Senelerden beri bu işlerin içindeyim, hiçbir zaman kopmadım ve arkeolojisiz yaşayabileceğimi düşünmüyorum.

– *Çocuklara sorarlar ya, ellerini aç göster, ne kadar seviyorsun diye? Ne kadar seviyorsunuz?*

– Bu işi ne kadar çok sevdiğime kendim bile şaşıyorum. İkinci deri ya, zaman zaman ailemi ihmal ettim. Ben hep hesap yapardım; yüzde 49 arkeoloji, yüzde 51 ailem diye... Zaman zaman yüzde 49 aile, yüzde 51 arkeoloji gitti, ailemi ihmal ettiğim zamanlar oldu. Benim için ailem çok önemli oysa. Başımдан geçen bir olayı anlatabilirim... Bir gün, Şemsiyetepe kazısında, Fırat boyunda bir Roma kalesi var; silolarıyla filan; kare olur bu tipler ve en güzel örnek de Köşkerbaba'dadır. Doğu tarafında, aşağıya, Fırat'a doğru bir merdiven bulundu; tam orada, bizim bulunduğumuz konglomera tepesinin iki yanından da muazzam bir höyük oluşmuştu; aşağı yukarı 90 metrelik bir höyük. Hatta gittiğimizde, iki muazzam sel yatağına bütün keramiklerin aktığını görüp yüzey buluntusu pek çok keramik topladık. Ama muazzam derin ve doğrudan Fırat'a iniyor. Ben orada yan kapı, yan kapı diye –hatta Almanca söyleniyor– söyleniyorum, yağmur yağmıştı, dikkatsizce bastım. Altta, aşağı yukarı 1.5 belki 2 metre açılmış, hafif dönen bir merdiven var, herhalde kaleye Fırat'tan su taşımak için yapılmış, küçük bir kapı var filan. Ben oradan uçtum. Belki 2.5 metreydi... Uçarken çocukların, gençlerin çığlıklarını duyuyorum, derhal düşen kayakçı pozisyonumu aldım, –yan düşülür malum, çok kayak yaptığım senelerdi– kendimi yan çevirdim ve Server Tanilli'yi hatırladım.

– *Hocam düşünme anında Server Tanilli’yi mi hatırlıyorsunuz?*

– Ama nasıl! Ne oğlum, ne onu ne kadar sevdiğim, ne bir şey... 1978 yılıydı. Server Tanilli’nin felç olup tekerlekli sandalyede ilmini yapışını düşünüyorum...

– *Düşerken?*

– Bütün samimiyetimle söylüyorum, katiyen kurgu değil ve ben eğer felç olursam oturduğum yerde çivi yazısı kopyalarını önüme alırım, diye geçiriyorum aklımdan.

– *Bütün bunları düşünmeniz inanılmaz.*

– Vallahi, aynen bunları düşündüm. Ne yapar eder, kendimi toparlarım, otururum, bunları yaparım, dedim. Zaman zaman da aynı şeyi düşünüyorum. O kadar aktif dışarı çıkamazsam, kazı malzememi görmeye gidemezsem çivi yazısı kopyaları üzerinde çalışırım, diye düşünürüm. Hakikaten o da çok zevkli, bir hayli bıraktım ama toparlarım, hayatımda o derece yeri var arkeolojinin...

– *Bu arada düşünce önemli bir kırık filan oldu mu?*

– Baştan aşağı çürüdü sadece. Server Tanilli, ne fevkalade insan, ne kitaplar yazdı, İlber Ortaylı, Ahmet Taner Kışlalı, Uğur Mumcu, dördü benim için aziz gibi.

– *Çivi yazısı kopyaları çalışırım demişken... Ölmüş dilleri, Hititçeyi, Mısırca’yı öğrenmek ve sonra bir metni çözüp bir başka dünyaya girmek muazzam bir duygu olmalı?*

– Tabii, Batı dili nasıl çalışılırsa öyle, elimizde gramer şekil listeleriyle öğrendik biz. Çözerken çok büyük bir keyif duyuyor insan, yanlış da çıkıyor bazen. Şekilleri çözerken oturup da Sümerceyi Hititçe gibi çözersen hiçbir anlam çıkmıyor. Merceği saptayacaksın, Akadça var, Silabik yazılmış Hatti dili, Hurri dili var. Çiviyazısını Sümer ideogramı gibi okumazsan başka bir şey çıkar.

– *İz sürüyorsunuz...*

– Tabii, kazıyı yaparken duyduğunuz haz, metin çözerken duyduğunuz hazza eşit.

– *Ama bu arada çok az kişinin ilgilendiği bir işle ilgilisiniz.*

– İlgilenen var, üstelik biz bilinçli geldik. ÖSS sınavına göre giriyorlar, ilgili olmayan da giriyor. Çok az kişi bilinçli, Ali Dinçol da bilinçli girdi, bugün İÜ’de bölümün başında.

– *Toplum bilinçli değil ama.*

– Toplum bilinçli olamaz. Neye bilinçli ki toplum? Resime, Türk resmine bilinçli mi? Müziğe bilinçli mi? Sen televizyonda doğru dürüst konser izleyebiliyor musun? Televole kültürü var. Bir resim sergisi olur, kokteyline gider herkes. Bizim kültür seviyemiz nasıl yükselecek bilmiyoruz, bütün dünyada böyle aslında. Talebeliğimizde, 1940’la 50 arası kültüre susamışlık vardı. Büyük müzisyenler gelirdi mesela, herkes birbirini görürdü tiyatrodan, sergilerde. Şimdi ressamlarımız, sergiler çoğaldı, ama hep birinci gün gidiliyor, sonra terk ediliyor. Müzelerimiz ne kadar güzel!.. Salonları tekrar tekrar geziyorum, yazın turist var, Türklerdense gezen yok; İlber’in (Ortaylı) çok güzel bir yazısı vardı, şehirlerimizi tanımıyoruz diye...

– *Toplum olarak çok az kişinin ilgilendiği bir alandamız. Koca bir ömrünüzü adayıp*

güzel öğrenciler yetiştirmiş, filoloji üzerine çalışmış, Hitit mimarlığını, sanatını araştırmış, kitaplar yazmış, kazılar yapmışsınız. Nasıl bir his sizin için bu?

– Ben araştırmayı çok seviyorum bir kere, ama evvela hoca olarak işe başladım. Öğrencilerimle çok iyi diyalog kurabildim, konularımı güzel, ilgi çekici şekilde anlatmaya çalıştım. Papağan gibi not tutmalarına çok kızardım; dinlemelerini, iyi anlayarak not tutmalarını istedim. Yaptığım derslerin semeresini sınavlarda aldım, genelinde gayet başarılı oldular.

– *Yani bu sizi tatmin etti hoca olarak...*

– Tabii, ben misyonumu yerine getirmiş oldum. Bunu senelerce yaptım. Çocukluğumdan bu yana arkeoloji anlatıyorum; torunlarım geliyor, bir fırsat buluyor onlara da anlatıyorum. Evde de devam ediyor bu misyonerlik. Geçenlerde onlara Mikonos pitosunun (pişmiş toprak erzak küpü) üzerindeki Troya atını gösterdim; tahtadan Troya atı, tekerlekleri de var, oradan savaşçıların kafaları ve kolları çıkmış kılıçlarıyla. Misyoner olmak için illa dini kitap şart değil, bence bir insanın geçmişini kesinlikle öğrenmesi lazım. İnsanlık geçmişini... Tabii ki ben de hepsini bilemem.

– *Toplumların kendi geçmişini bilmeye çalışması lazım, diyorsunuz. Çünkü bu sürekliliği sağlıyor ve süreklilik de çok önemli bir toplumun kendini tanıması ve kimlik edinmesi için.*

– Elbette. En azından kendi ülkesininkini. Mualla Anhegger Eyüboğlu, Topkapı Sarayı'nda restorasyon yapıyordu, oğlum 16 yaşındaydı, saraya gittik ziyarete ve bize Harem'den çıkan çivileri gösterdi. Boylarına göre kaçınıcı asır olduğunu, bunun tarihlemedeki önemini... Bu beni o kadar etkiledi ki... Bütün kazılarda çıkan her türlü madeni çivi tipi, ayrı bir etütlük malzeme olarak saklanır; Hitit, Frig, Bizans, Roma, hangi dönemden olursa olsun en kötüsünü dahi saklarım. Şemsiyetepe'de 15 parça bronz çıkmıştır, maden çok az çıkmıştır; bıçak, saç buklesi için helezon vs. Birleştirici eleman olarak çivi çıkmadı ama... Çok ünlü bir deyiş vardır; kendimizden önce ne olup bittiğinden habersiz bulunmamız, her zaman çocuk kalmamız demektir...

– *Hocam, kime ait bu söz?*

– İki bin yıl öncesinden Romalı ünlü hatip Cicero demiş bunu. Bana böyle geçmişte olanları, geçmişten kalanları bilmenin ne anlamı ve ne yararı vardır diye çok soran çıktı. Başlarım sormaya... Sen dedeni merak etmiyor musun, dedenin dedesini? Aileden başlar ülkeye kadar giderim. Onun üzerine bana Türk toplumunu araştırın, Hiti'ten bize ne der. Çok karşılaştım bunlarla.

– *Acaba bu yüzden mi çocuk kaldık?*

– Şimdi arkeolojiden bahsediyoruz. Sanat tarihi ve arkeolojiyle ilgili gazetelerde yalan yanlış o kadar haber var ki. Ve sonra her kurtarma kazısı en önemli kazı oluyor, her kazı önemlidir, kazılar arasında tasnif yapmak bence çok yanlış bir şey.

– *Zaten ilgilenmeyen bir basın var.*

– Bilmeyen adam yazıyor.

– *Zeugma'yla ilgili büyük vaveyla kopartıldı, ondan daha önemli, en az onun kadar önemli bir sürü yer var oysa.*

– Aman kimler gitmedi. O mesele, 1977'de biz Ankara'da toplandığımızda

konuşuldu. Orada da kazı yapılacağını biliyorduk, Keban bitmişti, biz Karakaya'ya başladık, Karakaya devam etti, Urfa bölgesi kazıları yapıldı, sonra da Birecik gelecekti. Fransız arkadaşlarımız 1993'ten beri Zeugma'da çalışıyordu, bildirimlerini de yaptılar. Bilen bilmeyen burnunu sokuyor. Bir de kurslar var, ben de o kurslarda hocalık yaptım, bir sürü talebem de oldu; sosyeten, meraklılardan... Hepsi sanat tarihçisi ve arkeolog kesildiler. Sanat tarihi de çok hafife alınıyor. Bence arkeoloji ve sanat tarihi birbirini tamamlayan halkalardır. Bir kere Ayasofya'yı yahut Kariye'yi gezen Bizans uzmanı oluyor!.. O kadar bilinçsiz bir şekilde ki. Okumuş sınıf arasında... Zaten Bizans yahut Osmanlı halkın umurunda mı ki?

– *Moda haline geldi.*

– Evet arkeoloji müthiş bir moda. Bir dönem bütün toprak altından çıkan şeyleri takmak modaydı, Çukurcuma'ya taşan Urartu eserleri bilezikler kolyeler vs. Herkes okuduğunu anlamıyor, arkeoloji tahsili yapmayan çok süperfişyel (superficiel; yüzeysel) bir şekilde okuduğunu anlıyor, derinine inemiyor. Bir rejisörle, Türkiye'nin kültürü, geçmişi diye bir çalışma yaptım, isim vermeyeceğim, meşhur bir rejisör. "Eski Anadolu'da Kadın" kitabımı okumuşlar, eve geldiler, orada koloni çağı kadınlarının mektupları var ve ben Hitit kısmında resmi belgelerden söz ediyorum, zaten Hitit'te hiç halk belgesi yok. Adam bana diyor ki, sizin kitabınızda kadın mektupları var, canım onlar kraliçelerin mektupları, tüccarların karılarının mektupları... Ben sonra o insanlarla senaryo mu yazarım? Bir tek Arif Keskiner çok bilinçliydi, onunla çalışmamız hakikaten çok keyifli gitti, sonra benim çok gurur duyduğum, arkeoloji misyonerliğimi gösterdiğim bir şey yaşadım... "Eski Anadolu'da Kadın" kitabımı genişletiyorum, yakında yayınlanacak, senelerce evvel bu kitap çıktı, amacım herkesin okumasıydı. İki baskı yaptı, toplam yedi bin kitap bitti, şimdi bulunmuyor. Güngör Dilmen, "Ben Anadolu" oyununu yazarken doküman istiyor Anadolu'dan. Alman Arkeoloji'ye gitse kitap var, ama bizim Anadolu kadını için ayrı kitap yok. Arkadaşı Sait Maden'le konuşurken –oğlum yanında çalıştı, oğlumun iyi bir grafiker olmasında çok katkısı oldu– Sait Maden, Dilmen'e çıkarıp benim kitabı veriyor. Müthiş hoşuna gidiyor, oradan pasajlar aldı ve Yıldız Kenter benim kitabımdan pasajları okudu... Çok hoşuma gitti tabii, misyon amacına ulaştı.

– *Misyoner olduğunuz için başkaları sizi ilgilendirmiyor; doğru eğitim almışsınız, bir sürü kazıların yapılması, bir sürü önemli şeylerin çıkarılması, ama sadece kazıları yapan grupların kendi içlerinde yap bozu tamamlamaya çalışması ve bunun topluma yansımaması, basın ilgilanmemesi beni kızdırıyor. Sizi sıkıyor mu?*

– Onlar, mankenlerin aşklarıyla ilgileniyor. Sen kızırıyorsun, ben artık kızmıyorum. Ama aptal şeylere içerliyorum. Geçenlerde *Milliyet* gazetesinde bir haber; "Strip-tiz yapan tanrıça." Kanatlı İştah Heykeli için bunu kullanıyor. Devamlı yalan yanlış bilgiler, striptiz lafı edilecekse eteğini kaldıran İştah var. Fırfırlı eteğini kaldırıyor, açıp gösteriyor ve çıplak. Suriye'den geçme bir figür bu, Hititlerde büyük çıplaklık yoktur. Eğer yazan gerçekten Anadolu kültürünü tanısaydı böyle aptallık yapmazdı, hiç olmazsa bunu gösterirdi, bu tip şeyler televoile arkeolojisi, başka şey değil. Eteği-

ni kaldıran İştâr, buyur, diyor, kutsal fahişelikle ilgisi var bunun. Yazan Mezopotamya İştâr'ıyla Aşk Tanrıçası İştâr'ının aynı olduğunu sanıyor, oysa aşka davet bu, kutsal fahişelik yapıyor, karşılığında aldığı gümüşleri tapınağa veriyor, kendini değil tapınağı zenginleştiriyor. Hititlerde böyle bir şey yok.

— *Bilmeden aktarıyorlar ve dolayısıyla çarpıtılıyor. Sonuçta siz ve diğer hocalar bu toplumun geçmişini araştırıyorsunuz, eski kültür kökenlerini, kimlerin yaşadığını... Üstelik misyoner tavırla, çok az parayla ve ilgilenilmiyor da yaptıklarınızla.*

— Türk arkeologlar çok güzel kazılar yapıyor, bu kadar az parayla hem de. Bu, para işidir, ben Türk arkeologlarını çok takdir ediyorum, ne yapıp edip canlarını dışlerine takıp kazı yapıyorlar. Arkadaşlarımın arasında evini satıp kazıyı yapanları biliyorum.

— *Ne diyorsunuz!*

— Hayat ve Armağan Erkanal, kazıları için bir daire sattılar.

— *Tam misyonerler...*

— Evet, onlar benden de misyoner, çok iyi biliyorum, İzmir yakınındaki Panaz-tepe Kazısı için, ikisi de profesör olan arkadaşlarım evlerini sattı. Her kazıda kazı başkanı cebinden muazzam para harcar. Prof. Güven Arsebük'ün sarf ettiklerini biliyoruz... Tabii, hepimiz sarf ettik, işçi parasıyla bitmez, verilen ödenekler çok az. Bu meselenin kökeni tek: Kültür Bakanlığı'nun bütçesi bu kadar küçük olursa olmaz. Türk kazılarının çok özverili çalışma sonucu başarılı olduğunu biliyorum. Bu yıl bakanlık bütçesi artırılmış, umarım bunun sonucunu alırız.

— *Kimliksiz bir topluma dönüşmemiz, ne müzikten ne sanattan ne kültürden anlamayan bir toplum haline gelmemizde, geçmişe ilgi duymamamızın da etkisi var mı sizce?*

— O kadar kimliksiz bir toplum olduğumuza inanmıyorum, eğitimin eksikliği-ne bağlıyorum. Böyle kalıplaşmış tarih kitaplarıyla ne aktarabilirsiniz çocuklara, oğlum da torunum da dahil, bu tarih kitaplarıyla tarihe fazla bir sevgileri oluşmadı. Bizim zamanımızdaki gibi değil kitaplar; eskiden tarihten nefret edeni hatırlamıyorum. Şimdi her şey teknik, Avrupalı çocuk da öyle. Yalnız bizde değil, Almanya'da da fevkalade arkeoloji, filoloji tahsili yapanlara bakın, gayet iyi bilir geçmişini. Ama bir sürü genç adam ne Goethe ile ne Brecht'le ne Dürrenmatt'la ilgilenir. Bu, tüm dünyanın meselesi.

— *Yine de bir Fransız, Fransızım deyip gurur duyabiliyor, geçmişiyile, kültürüyle ilgili dişe dokunur bilgiye sahip.*

— Biz de diyoruz.

— *Biz deyince içi boş olduğu için, biraz ne olduğunu bilmezce, şaşkınca gibi geliyor, hocam.*

— Geçmişini bilme, bir anlamda kendi benliğini tanımak. Bu olgu, toplumların, devletlerin hayatlarında ve sürekliliğinde gerekli olan temel öğelerden biri. Süreklilik çok önemli. Eğitim olmadan olmaz, aile de biraz bir şeyler aşılacak. Gerçi aileden bir şey almamış çok büyük değerler de çıkıyor, kuvvetli kişilikler oluşabiliyor.

— *Sizce Kültür Bakanlığı'nun nasıl bir yapıya kavuşması lazım?*

Emine aykara

ARKEOLOJİNİN DELİKANLISI

MUHİBBE DARGA

Pırl pırl parlayan gözleri bayata odaklanmıştı; yaşam her ne olursa olsun tadına doyulmaz tatlarla doluydu, öğrenecek ne çok şey vardı... Tüm sağlam ilişkilerde olduğu gibi önce biraz mesafeliydik... birbirimizi tanıdıktan ve birbirimize güvendikten sonra yeni ve son derece keyifli bir kapı açıldı önümüzde. O kapının arkasında her şeyi konuşabildiğiniz bir dost vardı artık. Yaşam enerjisi, disiplini tek kelimeyle müthişti!.. Bağlanmamanız ve peşinden sürüklenmemeniz imkânsızdı!

EMİNE ÇAYKARA

Ülkemizin en saygın arkeologlarından Prof. Muhibbe Darga, içten ve sakınmasız yanıtlarıyla tüm bir yaşamını Emine aykara'ya anlattı.

Murathan Mungan'ın deyişle, "Muhibbe Darga bir Hitit tarihi uzmanı. Ama dilerseniz, her çeşit gerçekliğin katmanlarını açmaya adanmış hayatların macerası diye de okuyabilirsiniz bu kitabı..."

ISBN 978-975-07-0902-9

9 789750 1709029
<http://www.canyayinlari.com>

CAN
YAŞAM